

«ΜΟΝΟ ΓΙΑΤΙ Μ' ΑΓΑΠΗΣΕΣ»
ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

Ερμηνευτική προσέγγιση

Η Μαρία Πολυδούρη έζησε στις αρχές του 20ου αιώνα . Ιστορικά την περίοδο (1902 –1930) τη χαρακτήρισε η φυσιογνωμία του Ελευθέριου Βενιζέλου. Μια εποχή αντιφατική, αφενός οι βαλκανικοί πόλεμοι του 1912 – 1913, που επέκτειναν τα βόρεια σύνορα της Ελλάδας και της διασφάλισαν την Κρήτη και τα περισσότερα νησιά του Αιγαίου και αφετέρου ο εθνικός διχασμός και η Μικρασιατική καταστροφή, που έθεσαν σε νέα βάση κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική τη ζωή της Ελλάδας.

Μετά το 1922 διάχυτος είναι ο πεσιμισμός και ο αποπροσανατολισμός στην ελληνική κοινωνία καθώς η ζωή φαίνεται να έχει απογυμνωθεί από ιδανικά. Σ' αυτή τη δύσκολη συγκυρία έρχεται η λογοτεχνία να θρηνησει την κάθε είδους απώλεια, άλλοτε κατηγορώντας την κοινωνία , ότι κατέλυσε τα ιδανικά με την καταστροφική πεζότητά της (Κ. Ουράνης, Ν. Λαπαθιώτης, Ρ. Φιλύρας) και άλλοτε σαρκάζοντάς την γιατί εξόρισε τα ιδανικά. (Κ Καρυωτάκης).

Η ηττοπάθεια, η απογοήτευση, η μελαγχολία, η αίσθηση του αδιέξοδου κι ανικανοποίητου, η αναζήτηση μιας μάταιης πολλές φορές αγάπης και τρυφερότητας, η παραίτηση από την ελπίδα, η απομόνωση στον προσωπικό χώρο, η επιθυμία ενός ανέφικτου ονείρου ως χαρακτηριστικά μιας εποχής εκφράζονται στην ποίηση με το νεορομαντισμό – νεοσυμβολισμό, υπογραμμίζοντας έτσι τη θεμελιώδη αρχή των νεορομαντικών ότι η αλληλεπίδραση ζωής και έργου μπορεί να φτάσει έως και την ταύτιση ζωής και έργου.

Την 1^η Απριλίου 1902 γεννήθηκε η Μαρία Πολυδούρη και την 29^η Απριλίου 1930 πέθανε. Ο Απρίλιος, μήνας ερωτικός της Άνοιξης, την σημάδεψε θέτοντας τα όρια της σύντομης ζωής της, γέννηση και θάνατο.

«Φύσει» και «θέσει» ρομαντική η Μαρία Πολυδούρη θεωρείται γνήσια εκπρόσωπος της εποχής της . Αυτό που την διακρίνει από τους συνοδοιπόρους της ποιητές είναι ότι τα συναισθήματά της ατόφια τα μετέφερε αυτόματα στην ποίησή της. Έγραφε με στόχο τη λύτρωση, για να συνεχίσει να ζει. Το έργο της υπηρέτησε τη ζωή της.

Η Μαρία Πολυδούρη έζησε λεύτερη και γενναία. Στη σύντομη ζωή της βίωσε συγκινήσεις, που πολλοί, αν και ζουν πολλά χρόνια, δεν καταφέρνουν να ζήσουν. «Τίποτα δεν την τρόμαζε ούτε ο θάνατος ούτε η ξενητεία ούτε η θάλασσα. Αχ η ζωή 'ναι ένας έρωτας κι ας έχει μέσα του και το θάνατο. »¹

Η Μαρία Πολυδούρη «έζησε πάντα σαν λεύτερος άνθρωπος και σαν τέτοιος πέθανε. ...Σκληρή Μαρία, όπως η ζωή. Γλυκιά όπως ο θάνατος. Με τι δίψα για ζωή, με τι απόγνωση διασκέδαζε. Σκοτεινή Μαρία!...».²

Μια γυναίκα ανυπότακτη, που έζησε , όχι ρυθμίζοντας τη συμπεριφορά της όπως οι άλλοι ήθελαν, αλλά όπως αυτή επιθυμούσε. Ακέραια. Αξιοπρεπής. Πρωτοπόρος. Μια από τις πρώτες γυναίκες στο Πανεπιστήμιο. Δημόσιος υπάλληλος που ασφυκτιούσε σε μια Αθήνα συντηρητική, γεμάτη πλήξη. Η Μαρία όμως ήταν νέα και αισιόδοξη. Η όμορφη – μαυροντυμένη συνήθως – γυναίκα ξεχώρισε και επιβλήθηκε

με την προσωπικότητά της. Τολμηρή, «παίζω γροθιές με την κοινωνία», συνήθιζε να λέει.

Η γνωριμία της με τον Κώστα Καρυωτάκη ήταν καθοριστική. «Η ψυχή μου και η αγάπη γεννήθηκαν την ίδια μέρα... Γεννήθηκα για ν' αγαπώ είν' αλήθεια και δεν μ' αρκεί να μ' αγαπούν. Είναι η ζωή η ίδια, η αγάπη είναι μια δύναμη, όπως μια δύναμη είναι κι ο θάνατος και πόσο ευχάριστα δεχόμαστε και το θάνατο αυτό όταν μας τον δίνει η αγάπη...»³.

Σημάδεψε τη Μαρία Πολυδούρη ο Κ. Καρυωτάκης κι ας ήταν δυο κόσμοι διαφορετικοί. Γεμάτη ζωή η Μαρία Πολυδούρη, πλήρης θανάτου ο Καρυωτάκης. Κοινό τους σημείο η μοναξιά και η ποίηση. Εκείνη τον αγαπά με έναν έρωτα εξιδανικευμένο, ανέφικτο όνειρο αφού εκείνος την απομακρύνει.

«... Δεν έχω τίποτε άλλο στη ζωή μου τόσο γλυκό, τόσο όμορφο να μου δικαιώνει τη ζωή... Μην πάρεις τα μάτια μου από μένα και πνιγώ μες στο σκοτάδι... Θα ζήσω την πιο άχαρη ζωή χωρίς εσένα...»⁴.

Η Μαρία Πολυδούρη σιωπά. Ταξιδεύει στο Παρίσι πραγματοποιώντας μια φυγή ανατρεπτική για να ζήσει με αξιοπρέπεια. Περήφανη και γενναία έζησε και το τελευταίο χρονικό διάστημα της ζωής της στο δωματάκι του νοσοκομείου «Σωτηρία».

«... Όλα είναι ωραία
όλα είναι αγάπη κι αγάπης πόθος
τα ξεφυλλά.
Τόσο είναι ωραία καθώς πεθαίνουν
τόσο μοιραία
και σιωπηλά...»⁵

Η Μαρία Πολυδούρη έζησε μια ανήσυχη ζωή χωρίς ψευδαισθήσεις και αυταπάτες. Βίωσε το πάθος και τον πόνο του έρωτα, της ζωής και του θανάτου.

« Και οι ποιητές τι χρειάζονται σ' ένα μικρόψυχο καιρό; » αναρωτιέται ο Χάιλντεριν. Νομίζω ότι η Μαρία Πολυδούρη έδωσε την απάντηση. Έζησε σ' έναν « μικρόψυχο καιρό» όμως υπήρξε γυναίκα – ποιήτρια μιας άλλης εποχής. Ήταν μια ποιητική προσωπικότητα που γεννήθηκε «νωρίς» ακριβώς για να δώσει με την παρουσία της ζωή σε μια εποχή όπου δυο κόσμοι αντιπάλευαν, ο «παλιός», ο κόσμος της φθοράς και ο «νέος», ο κόσμος του μέλλοντος.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ : ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ «ΜΟΝΟ ΓΙΑΤΙ Μ' ΑΓΑΠΗΣΕΣ»

ΤΑΞΗ : Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ (θεωρητική)

ΜΕΘΟΔΟΣ : Ερμηνευτική

ΜΟΡΦΗ : Κατευθυνόμενος διάλογος – Αφήγηση

ΠΟΡΕΙΑ : Αφόρμηση – Παρουσίαση – Ανάλυση – Ανακεφαλαίωση

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ : 2

ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ : Πίνακας - φωτοτυπημένα κείμενα

ΣΤΟΧΟΙ

1. Να μπορούν οι μαθητές να αντιληφθούν τη συνδιάλεξη Ποίησης και Ζωής, σ' ένα πλαίσιο έντονου λυρισμού και πάθους που πηγάζει από την αγάπη.

2. Να μπορούν οι μαθητές να απαντήσουν στο ερώτημα : γιατί στον κόσμο των αξιών της ζωής και της ποίησης της Πολυδούρη υπέρτατη αξία θεωρείται ο έρωτας;
3. Να μπορούν οι μαθητές να εντοπίσουν ως προς την τεχνική του ποιήματος στοιχεία του νεορομαντισμού και του νεοσυμβολισμού.

ΑΦΟΡΜΗΣΗ

1. Σύντομα βιογραφικά στοιχεία της Μαρία Πολυδούρη
2. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του νεορομαντισμού.
3. Αποσπάσματα από το μυθιστόρημα του Κωστή Γκιμοσούλη «Βρέχει φως»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ : «Μόνο γιατί μ' αγάπησες»

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή «Οι τρίλιες που σβήνουν» που εκδίδεται το 1928, όταν η Μαρία Πολυδούρη έχει επιστρέψει από το Παρίσι και συνεχίζει τη νοσηλεία της, από το νοσοκομείο Charité στο νοσοκομείο «Σωτηρία» της Αθήνας.

Η συλλογή αποτελείται από τέσσερις ενότητες ποιημάτων : «Χαμόγελα», «Ξεφάντωμα», «Ο μοιραίος δρόμος», «Οι τρίλιες που σβήνουν».

Το «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» ανήκει στην ενότητα, που χάρισε και τον τίτλο σ' όλη τη συλλογή, «Οι τρίλιες που σβήνουν».

«Τρίλια» στη μουσική σημαίνει την πολύ γρήγορη επανάληψη δύο συνεχόμενων φθόγγων που βρίσκονται σε απόσταση τόνου ή ημίτονου. Σημαίνει ακόμα τον τρόπο κελαηδήματος, που μοιάζει με τη μουσική τρίλια. Άρα και ο τίτλος προιδέαζει για την ποιητική που δημιούργησε η Μαρία Πολυδούρη. Μία ποιητική, που διακρίνονταν από τους ελάσσονες τόνους, την ατμοσφαιρικήτητα, την υποβλητική μουσικότητα, στοιχεία που εξέφραζαν τη θλίψη, τη μελαγχολία, τη νοσταλγία, την απόγνωση.

Ανήκει η Μαρία Πολυδούρη στη νεορομαντική σχολή, η οποία στηρίχθηκε σε ρομαντικές και συμβολιστικές καταβολές και επεδίωξε την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό της παραδοσιακής ποίησης τονίζοντας ιδιαίτερα το λυρικό στοιχείο του στίχου.

«Ολόκληρη η ποιητική της, ορμεμφυτική και αναδιοργάνωτη κατά τα άλλα, στηρίζεται στους εκφραστικούς τονισμούς και γενικότερα στην ηχητική εκφραστικότητα του στίχου. Οι τονισμοί διαγράφουν τις διακυμάνσεις και τις αποχρώσεις του αισθήματος, και το αίσθημα δίνει τον προσωπικό χαρακτήρα στη φωνή της και απηχεί το συναισθηματικό κλίμα της εποχής...»⁶

Η Μαρία Πολυδούρη «έζησε σύμφωνα με τις αρχές της και στην ποίηση της άφησε να περάσει μόνον ό,τι επέτρεπε η ποιητική συνταγή : του νεορομαντισμού το πάθος για ζωή, το πάθος για τον έρωτα, τη συντριβή για ό,τι δεν έζησε, τη φθαρτότητα, τη σκιά θανάτου, τον ίδιο το θάνατο. Οτιδήποτε άλλο θεωρούνταν αντιποιητικό...»⁷.

Τίτλος του ποιήματος

«Μόνο γιατί μ' αγάπησες» (Σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο το οποίο παραθέτει το κείμενο, από την ανθολογία του Μανόλη Αναγνωστάκη «Η χαμηλή φωνή», Νεφέλη, 1990)

Στα Άπαντα της Μαρίας Πολυδούρη, εκδόσεις Αστέρι 1982, το ποίημα παρατίθεται με τον τίτλο «Γιατί μ' αγάπησες»

Ο τίτλος παρουσιάζει τα πρόσωπα : β' ενικό και α' πρόσωπο ενικό και το ρήμα δίδει τη σχέση των δύο προσώπων: «αγάπησες» —> η αγάπη του εσύ για το με είναι η αιτία του διαλόγου, που θα ανοίξει μεταξύ των δύο προσώπων, και εμείς ως αναγνώστες θα τον γνωρίσουμε μέσα από τους στίχους που ακολουθούν.

Αν θεωρήσουμε ότι το α' πρόσωπο, το ποιητικό υποκείμενο είναι η ποιήτρια, τότε η ποιήτρια συνδιαλέγεται με το εσύ, συνδιαλέγονται η Ποίηση και η Ζωή με λυρισμό και πάθος γιατί υπάρχει η αγάπη, που αναδεικνύει τη σχέση εξάρτησης μεταξύ τους και την αλληλοαναφορά τους.

Η ύπαρξη, κυριαρχική και βαρύνουσα, του «μόνο», μοναδική αιτία του διαλόγου η αγάπη, επιβεβαιώνει ότι το ποίημα έχει άξονα αναφοράς τον Έρωτα, ένα ποιητικό, ερωτικό κείμενο με συναισθηματικές και συγκινησιακές εξάρσεις, ενταγμένο στο νεορομαντισμό, εκεί που η Μαρία Πολυδούρη εναπόθεσε τα συναισθήματά της με «όλες τις εξιδανικεύσεις, τις ωραιοποιήσεις και τις υπερβολές».

Το ποίημα αποτελείται από εννέα (9) πεντάστιχες στροφές.

Στο σχολικό βιβλίο οι στροφές 4,5,6,8 παραλείπονται.

Ανάλυση

Στην α' στροφή :

Το ποιητικό εγώ εξομολογείται :

«δεν τραγουδώ, παρά γιατί μ' αγάπησες
στα περασμένα χρόνια...»

Δύο ρήματα : «τραγουδώ», ενεστώτας, παρόν και «αγάπησες», αόριστος, παρελθόν, που υπογραμμίζεται κι από τον χρονικό προσδιορισμό «στα περασμένα χρόνια». Το τώρα ένα τραγούδι αποτέλεσμα της αγάπης του τότε. Το ποιητικό εγώ εξομολογείται ότι τώρα γράφει ένα τραγούδι γιατί κάποτε στο παρελθόν αγαπήθηκε. Η αγάπη ως συναίσθημα που βιώθηκε τότε, βιώνεται και τώρα πολύ έντονα αλλά και ως κίνητρο με αποτέλεσμα το τραγούδι (τραγωδώ – η σύγκρουση των συναισθημάτων). Ο Έρωτας, η Αγάπη που γίνεται Ποίηση.

Αν λάβουμε υπόψη μας ότι το ποίημα ανήκει στην ενότητα «ποιήματα για την ποίηση» του σχολικού βιβλίου, η ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη στο διάλογό της με την ποίησή της θεωρεί αυτή ως «μεταγραφή των γεγονότων του συναισθηματικού της κόσμου»⁸

Ο 3^{ος} και 4^{ος} στίχος αναφέρονται στη φύση : βροχή, χιόνια, καλοκαίρι, στοιχεία αιώνια που υπογραμμίζουν αφ' ενός τη συνέχεια της αγάπης μέσα στο χρόνο κι αφετέρου τις συναισθηματικές εξάρσεις μιας τέτοιας αγάπης.

Ανθρωπος του μεσοπολέμου η Μαρία Πολυδούρη χρησιμοποιώντας καθημερινές, απλές λέξεις εκφράζει μια «περιπάθεια απόλυτα προσωπική και ιδιοσυγκρασιακή»⁹ τονίζοντας ότι το ποιητικό της εγώ πληρώνεται από τον έρωτα του «εσύ». Όμως τίθεται ο προβληματισμός : μήπως είναι η ποίηση αυτή

καθ'εαυτή, η ποιητική δηλαδή μεταγραφή του ερωτικού στοιχείου, που δικαιώνει την ύπαρξή της;

Η στροφή θα κλείσει με την επανάληψη του 1^{ου} στίχου. Επωδός που δίδει τη βεβαιότητα των συναισθημάτων της ποιήτριας καθώς αφαιρείται το κόμμα που υπάρχει στον πρώτο στίχο. Στον α' στίχο το κόμμα, μικρό σημείο παύσης πριν την αιτιολόγηση, αφήνει ένα περιθώριο έστω και μικρό, δισταγμού. Στον τελευταίο στίχο η αφαίρεσή του προσθέτει την απόλυτη βεβαιότητα..

Η δομή των στροφών που ακολουθούν στηρίζεται στο σχήμα: ο Έρωτας ως αιτία και αποτέλεσμα αυτού του ερωτικού βιώματος. Θα υπογραμμίζαμε ότι από τη β' στροφή αρχίζει ένας κλιμακωτός ρυθμός ανάβασης του ερωτικού συναισθήματος και των αποτελεσμάτων του, ένα ερωτικό κρεσέντο μέχρι την τελευταία στροφή, που πληροφορούμαστε το θάνατο του προσώπου, που τόσο πολύ αγάπησε την ποιήτρια, ώστε της χάρισε ζωή (έζησα) αλλά και γλυκό θάνατο.

Στη β' στροφή

κυριαρχεί η επανάληψη «μόνο... μόνο...», που σε συνδυασμό με τη χρήση του αορίστου χρόνου, υπογραμμίζει τη μοναδικότητα των ερωτικών στιγμών, που βίωσε η ποιήτρια στο παρελθόν, γεγονός που ολοκλήρωσε την ύπαρξή της «Μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου.../ και με φίλησες στο στόμα...». Ιδιαίτερα προσέχουμε ότι αναφέρονται τα κατ' εξοχήν ερωτικά σημεία του σώματος : τα χέρια και το στόμα. Το αποτέλεσμα αυτού του αισθησιακού - ερωτικού, μοναδικού βιώματος είναι διπλό και αναφέρεται στο παρόν : «μόνο γι' αυτό είμαι ωραία σαν κρίνο ολάνοιχτο/ κι έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα...».

«Είμαι ωραία...» η ομορφιά ως αποτέλεσμα του έρωτα, με χαρακτηριστικό γνώρισμα την αγνότητα, όπως αυτή δίδεται με μια παρομοίωση από τη φύση , «σαν κρίνο ολάνοιχτο». Ο έρωτας δρα εξαγνιστικά και δίδει ομορφιά στην ποιήτρια.

«Έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα...» Τρεμουλιάζει το ποιητικό εγώ μπροστά στο μεγαλείο και στη δύναμη του έρωτα ή μήπως το ρίγος γεννιέται από το φόβο ενός πιθανού θανάτου αυτού του ίδιου του έρωτα;. Προοικονομείται ο θάνατος του έρωτα. Αισθήματα συγκρουόμενα τώρα στην ψυχή της ποιήτριας και η βεβαιότητα ότι τώρα ο έρωτας είναι πιο δυνατός, αφού περνά στην ψυχή και οι στίχοι, από δω και στο εξής, θα γίνουν πιο λυρικοί, αφού θα εκφράζουν εντονότερα συναισθήματα.

Στη γ' στροφή

η ποιήτρια επικεντρώνει την προσοχή της στα μάτια του προσώπου που την αγάπησε «Μόνο γιατί τα μάτια σου με κύτταξαν / με την ψυχή στο βλέμμα...». Τα μάτια εκφράζουν την ψυχή, εξομολογούνται βαθύτερα συναισθήματα, την αλήθεια, παρουσιάζουν την ουσία, το είναι του καθενός. Τα μάτια του «εσύ», μάτια ερωτευμένου, αισθητοποίησαν τον έρωτα στο βλέμμα του και η ποιήτρια μέσα από το ερωτικό βλέμμα ένωσε τη δικαίωση της ύπαρξής της.

Η συνεκδοχή «τα μάτια σου με κύτταξαν» είναι η αιτία και το αποτέλεσμα δηλώνεται με τους μεταφορικούς στίχους «περήφανα στολίστηκα το υπέρτατο/ της ύπαρξής μου στέμμα...». Η ποιήτρια παρουσιάζει τον εαυτό της ως βασίλισσα επιβειβαιώνοντας αυτόν τον τίτλο με την αναφορά στο «στέμμα», που δεν είναι άλλο από τον Έρωτα. Η ιδιότυπη αυτή βασίλισσα υπάρχει γιατί η εξουσία της απορρέει από τον Έρωτα, που ένωσε το «εσύ», ο Άλλος για την ίδια. Η ύπαρξη της ως γυναίκα και άνθρωπος ταυτίζεται με αυτόν τον Έρωτα. Γράφει «η ψυχή μου και η αγάπη γεννήθηκαν την ίδια μέρα...»¹⁰

Η δ' στροφή

αρχίζει με μια υπερβολή, που στηρίζεται και πάλι στο σχήμα αιτία - αποτέλεσμα. «Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα...»: υπερβολή που οδηγεί στην κορύφωση του Έρωτα, καθώς αποκτάει μια άλλη διάσταση με την ομολογία της ποιήτριας ότι η αγάπη την γέννησε ουσιαστικά. Η ζωή της «εδόθη» χάρη σ' αυτή την αγάπη. Το δόσιμο της ζωής. Το εσύ με την αγάπη του έδωσε ζωή από τη ζωή του στην ποιήτρια και έτσι η ζωή της απέκτησε περιεχόμενο και σκοπό.

Μέσα από την αντίθεση «άχαρη, ανεκπλήρωτη ζωή vs. ζωή πληρώθη» η ποιήτρια ομολογεί : η Αγάπη με οδήγησε στην ψυχική ολοκλήρωση, στη συναισθηματική πλήρωση, στην ηθική τελείωση.

Η τριπλή επανάληψη «ζωή...ζωή...ζωή...» ολοκληρώνει την ομολογία υπογραμμίζοντας : Ζωή χωρίς αγάπη δεν μπορεί να υπάρξει κι αν υπάρχει δεν είναι αληθινή, γιατί αληθινός είναι ο άνθρωπος που είχε την τύχη ν' αγαπηθεί αλλά και ν' αγαπήσει μέσα από το βίωμα της αγάπης του άλλου.

Στην ε' στροφή

το «μόνο» τρέπεται σε «μονάχα» και το σχήμα αιτία – αποτέλεσμα διαμορφώνεται ως εξής : «Μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες έζησα... κι έτσι γλυκά πεθαίνω...». Η αγάπη-αιτία και το αποτέλεσμα διπλό : ζωή και γλυκός θάνατος. Έζησε πραγματικά μέσα από την αγάπη, που πλούσια της χάρισε το «εσύ» και με το οξύμωρο «γλυκά πεθαίνω», επισημαίνει τη γλύκα, που αποκτά ο θάνατος για δύο λόγους : και γιατί αξιώθηκε να ζήσει την αληθινή ζωή, που προσφέρει η αγάπη αλλά και γιατί τώρα ο θάνατός της θα τη φέρει κοντά στο «εσύ» που «βασίλεψε».

Η τραγική κατάληξη του έρωτα. Το «εσύ» που βασίλεψε, δίνεται εδώ με την προσφώνηση «ωραίε». Η απώλεια του αγαπημένου προσώπου είναι γεγονός και έτσι δικαιολογείται και ο αόριστος χρόνος «μ' αγάπησες» που συνέχει ως αιτία όλο το κείμενο.

«έζησα, να πληθαίνω/ τα ονειράτά σου...». Η αληθινή ζωή που αξιώθηκε να ζήσει η ποιήτρια, όπως ανάφερα και παραπάνω, είχε αρχή και τέλος τον έρωτα. «Όταν βεβαιώνεται πως χάνει οριστικά τον έρωτα, ερωτεύεται τη θλίψη της για την απώλειά του... Το πάθος της αυτό θα της εμπνεύσει μερικά από τα ωραιότερα ερωτικά τραγούδια που έχουν γραφτεί... κι ο έρωτας η μοναδική δικαίωση της ζωής της...»¹¹

«...Σ' όλα της τα ποιήματα υπήρχε απαραίτητα ο Εκείνος, η Εκείνη, συγκλονιστικό ερωτικό πάθος και μόνιμο φινάλε ο θάνατος. Κάποτε η μητέρα της τη ρώτησε: – Δεν θα 'τανε πιο όμορφο το τραγούδι σου Μαρία, αν άφηνες τους ήρωές σου να ζήσουνε και να χαρούνε την τόση αγάπη τους;

- Για να γίνει το τραγούδι, απαντούσε, πρέπει να πεθάνουνε...»¹²

Και σημειώνει στο ημερολόγιό της «Είναι η ζωή η ίδια, η αγάπη είναι μια δύναμη, όπως μια δύναμη είναι και ο θάνατος· και πόσο ευχάριστα δεχόμαστε και το θάνατο αυτό όταν μας τον δίνει η αγάπη...». Και σ' αυτό ακριβώς το σημείο νομίζω βρίσκεται η ανατρεπτική ματιά της Πολυδούρη. Αν και η ποίησή της κινείται γύρω από τα δύο βασικά μοτίβα του Έρωτα και του Θανάτου κι εύκολα θα μπορούσε να διολισθήσει – και ίσως σε ορισμένα ποιήματά της να διολίσθησε – στον «εύκολο ρομαντισμό»εν τούτοις η ποιήτρια πραγματοποιεί και με την ποίησή της την ανήσυχη ματιά της. Κι όπως έζησε έτσι κι έγραψε. Γιατί είναι ανατροπή όταν δίπλα στον έρωτα, έστω και σ' ένα β' επίπεδο τοποθετείς το θάνατο του έρωτα. Αποκτά τότε το ερωτικό συναίσθημα μια άλλη δυναμική.

Στο κείμενο «Εκείνη» μιλάει για την αγάπη «Εκείνου» και μάλιστα όπως η τελευταία στροφή φανερώνει όταν «Εκείνος» έχει χαθεί. Δεν είναι λοιπόν μια ανατροπή όταν έχουμε μπροστά μας μια έμμεση ερωτική εξομολόγηση σε ένα εσύ που «βασίλεψε»; Δεν είναι ανατροπή η πραγματικότητα που διαμορφώνεται: η ποιήτρια να εξομολογείται στον ίδιο της τον εαυτό και η εξομολόγησή της να τρέπεται σε ποίηση «βιώνοντας η ίδια με περισσότερη ένταση και με περισσότερη ποιότητα το ερωτικό της συναίσθημα.»

Η Πολυδούρη έζησε γενναία και λεύτερη. Κοινωνική επανάσταση, έρωτας, ποίηση νομίζω ότι αποτελούν τους άξονες της σύντομης ζωής της, και ίσως είναι και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα εκείνης της δραματικής εποχής κάπου ανάμεσα στα 1922 – 1929. «Τότε ακόμα και τα ποιήματα σήμαιναν αλλιώς. Επειδή ήταν αλλιώτικοι κι οι άνθρωποι που τα έγραφαν»¹³

«Θα πεθάνω μίαν αυγούλα μελαγχολική του Απρίλη» είχε πει η ίδια και πραγματικά πέθανε τον Απρίλη του 1930. Χάθηκε με τη βεβαιότητα ότι δεν ανήκε σε κανέναν γιατί «όσο αγαπάς, τόσο ελευθερώνεις...»

Ανακεφαλαιώνοντας

1. Ως προς την τεχνική του ποιήματος : α) ιδιαίτερη σημασία έχουν κάποιες παρατηρήσεις μετρικής: το ποίημα αποτελείται από εννέα στροφές – στο σχολικό βιβλίο παραλείπονται οι 4^η, 5^η, 6^η, και 8^η – 5στιχες, με στίχους ιαμβικούς 12σύλλαβους που εναλλάσσονται με ιαμβικούς 7σύλλαβους, χωρίς αυτό να τηρείται απόλυτα, ενώ ο 1^{ος} στίχος της γ' στροφής έχει μέτρο τροχαϊκό. Σε κάθε στροφή ομοιοκαταληκτούν ο 1^{ος} με τον 5^ο στίχο, ο 2^{ος} με τον 4^ο στίχο ενώ ο 3^{ος} είναι ελεύθερος.

Παρατηρούνται επίσης αρκετοί διασκελισμοί π.χ. «...γιατί μ' αγάπησες / στα περασμένα χρόνια...», «...με κράτησες στα χέρια σου/ μια νύχτα...», «με κύτταξαν/ με την ψυχή στο βλέμμα...», «στολίστηκα το υπέρτατο / της ύπαρξής μου στέμμα» κ.α.

Η μετρική συμβάλλει με τον τρόπο της στη μουσικότητα και την υποβλητικότητα των συναισθημάτων του κειμένου υπογραμμίζοντας τη συγκίνηση, γεγονός που έκανε τον Τέλλο Άγρα να μιλήσει για λυρική ποίηση που «απαρτίζεται εξ ελεγειών».

β) Τα σχήματα λόγου και ιδιαίτερα οι επαναλήψεις λέξεων π.χ. μόνο, ζωή, ωραία..., το σχήμα κύκλου ο 1^{ος} με τον 5^ο στίχο σε κάθε στροφή, οι μεταφορές π.χ. «...έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα...», «...ωραία, που βασίλευες...» κ.α., η παρομοίωση «...είμαι ωραία σαν κρίνο ολάνοιχτο...», οι εικόνες, η εναλλαγή των χρόνων ενεστώτας, αόριστος και των προσώπων α' και β', η υπερβολή «μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα...» δημιουργούν μια τρυφερή, αυθόρμητη ατμόσφαιρα κι αποδεικνύουν ότι η Πολυδούρη τεχνοτροπικά ακολούθησε το νεορομαντισμό και το νεοσυμβολισμό.

2. Ως προς το περιεχόμενο του ποιήματος : Το «εσύ» δεν κατονομάζεται μπορεί να είναι οιοσδήποτε. Όμως με την αγάπη του «εσύ» προς το «εγώ» η Πολυδούρη, συνδιαλεγόμενη με την ποίηση έγραψε έναν ύμνο στον έρωτα.

«...Από τα τραγούδια της Μαρίας δεν ήξερα κι ακόμα δεν καλοξέρω παρά μόνο ένα τραγούδι, εκείνο που καθιέρωνε τον έρωτα της στον αγαπημένο της που δεν υπήρχε πια, αυτό λέγεται «Γιατί μ' αγάπησες» και πούφτανε για την ψυχή μου, γιατί η λυρική γυναικεία φωνή της ανέβαινε σε τούτο το τραγούδι με την καθαρότητα ενός αηδονίσιου τραγουδιού μέσα στη νύχτα που ολοένα υψώνονταν κυρίαρχη γύρωθε κι απάνωθ' της μ' όλα της τα σκότη, αλλά και μ' όλα της τ'αστέρια ακόμα...»¹⁴

Παράλληλα κείμενα

Οδυσσέα Ελύτη : Το μονόγραμμα, III (ενδεικτικά – κύρια σημεία)

Από την ποιητική συλλογή, «Το μονόγραμμα» του Οδυσσέα Ελύτη, η 3^η ενότητα μπορεί να διαβαστεί παράλληλα με το κείμενο της Μαρίας Πολυδούρη «Μόνο γιατί μ' αγάπησες...»

Στον υπερρεαλιστή Οδυσσέα Ελύτη, ο έρωτας είναι βασικό θέμα της ποίησής του.

Τα δύο πρόσωπα : για σένα (εσύ) – για μένα (εγώ) και η εξομολόγηση της αγάπης του α' προσώπου αιτιολογική «Επειδή σ' αγαπώ...»

Η αιτιολόγηση της αγάπης δίνεται μ' ένα πλήθος υπερρεαλιστικών, ερωτικών εικόνων από τη Φύση. «Να μπαίνω...» η μεταφορά και η παρομοίωση «σαν Πανσέληνος», το ερωτικό φεγγάρι που μπαίνει «από παντού» κυρίαρχο και πλέκεται «με το μικρό το πόδι σου μες στ' αχανή/ σεντόνια...», «τα μαδημένα γιασεμιά», λευκά και πανεύοσμα.

Και το ερωτικό ταξίδι μέσα στη νύχτα με την Πανσέληνο συνεχίζεται καθώς «...- κι έχω τη δύναμη / Αποκοιμισμένη, να φυσώ να σε πηγαίνω/ Μέσ' από φεγγερά περάσματα και κρυφές της θάλασσας/ στοές...». Οι υπερρεαλιστικές

εικόνες υπογραμμίζουν τον έρωτα μέσα από την εναλλαγή του φωτός και του σκότους.

Και από τον ουρανό και το φεγγάρι ψηλά, κάτω ύστερα στα κύματα τα ερωτικά, που ξέρουν : «πώς χαϊδεύεις, πώς φιλάς/ πώς λες ψιθυριστά το «τι» και το «ε»/ Τριγύρω στο λαιμό...». Τα ρήματα αισθησιακά και αισθητικά, δηλώνουν την αγάπη, άλλωστε χαρακτηριστικό γνώρισμα του υπερρεαλισμού είναι η κυριαρχία των αισθήσεων.

Το φεγγάρι – πάνω και η θάλασσα – κάτω, η Πανσέληνος και τα κύματα ένα συμπαντικό σκηνικό, καμωμένο από στοιχεία του Ρομαντισμού (φεγγάρι – θάλασσα), δοσμένο με υπερρεαλιστικές εικόνες, όπου ο ποιητής τοποθετεί τα δύο πρόσωπα και την εξομολόγηση του α' προσώπου.

Οι αντιθέσεις : «φως vs σκιά», «εσύ τ' αστεράκι» vs «εγώ το σκοτεινό πλεούμενο» (ουρανός, ψηλά vs κάτω θάλασσα), «εσύ το πέτρινο άγαλμα» vs «εγώ η σκιά», «το γερό παντζούρι εσύ» vs «ο αέρας που το ανοίγει εγώ», «εσύ το νόμισμα» vs. «εγώ η λατρεία που το εξαργυρώνει» αποδεικνύουν τη δύναμη του Έρωτα, της Αγάπης ως σχέση εξάρτησης και αναζωογόνησης αλλά και ως σχέση συμπλήρωσης του ενός προσώπου προς το άλλο.

Η επαναφορά «τόσο... τόσο... τόσο... τόσο η ελάχιστή σου αναπνοή» σε ανιούσα κλίμακα, με κορύφωση «που πια δεν έχω τίποτε άλλο» παρά «να φωνάζω από σένα... να μυρίζω από σένα...». Ο απόλυτος έρωτας που σημαίνει ζω, υπάρχω μόνο για σένα κι από σένα.

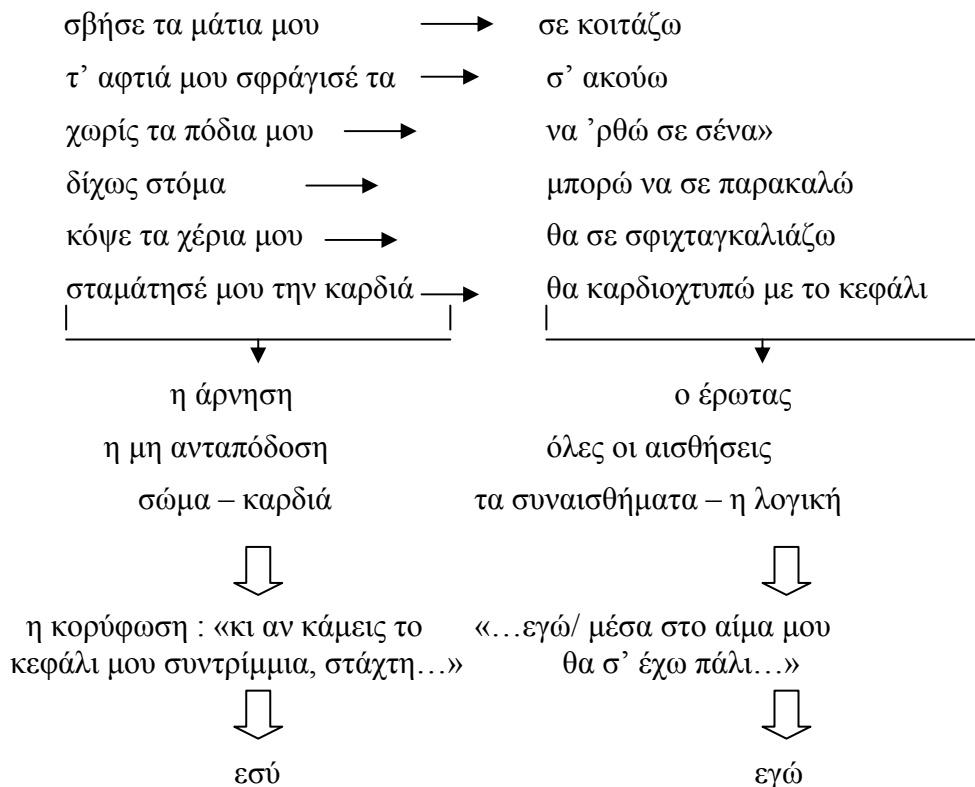
Όμως έναν τέτοιο έρωτα «δεν τ' αντέχουν οι άνθρωποι κι είναι νωρίς, μ' ακούς/ Είναι νωρίς μες στον κόσμο αυτόν αγάπη μου/ Να μιλώ για σένα και για μένα.» Η βαθύτερη υπαρξιακή ουσία του έρωτα που δεν γίνεται αντιληπτή από όλους. Μια ερωτική εξομολόγηση – κρεσέντο, ένας εσωτερικός μονόλογος – χείμαρρος συναισθημάτων για έναν έρωτα απόλυτο, για μια αγάπη – αφοσίωση, που επίμονα ζητά την επιβεβαίωση «μ' ακούς;»

Η Μαρία Πολυδούρη με το ποίημα «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» και ο Οδυσσέας Ελύτης με την III ενότητα του «Μονογράμματος» βίωσαν τον Έρωτα ως δικαίωση της ύπαρξής τους, εξέφρασαν τα συναισθήματά τους με τον προσωπικό τους τρόπο. Με έναν πρωτογενή λυρισμό η Μαρία Πολυδούρη, με μια πληθώρα συγκλονιστικών, υπερρεαλιστικών εικόνων ο Οδυσσέας Ελύτης.

Ράινερ Μαρία Ρίλκε : «Σβήσε τα μάτια μου...»

(ενδεικτικά – κύρια σημεία)

Το ποίημα αναφέρεται σ' έναν έρωτα που υπερβαίνει τα ανθρώπινα όρια. Το πρόσωπο μιλάει μέσα από εικόνες τοποθετημένες σε ανιούσα κλίμακα. Εξομολογείται τον έρωτά του :

Το «εγώ» φτάνει στα άκρα για χάρη ενός έρωτα δίχως ανταπόδοση. Κι όμως οι τελευταίοι στίχοι υπογραμμίζουν την παρουσία αυτού του έρωτα ως μια δύναμη, που «ωθεί τον άνθρωπο να υπερβεί τον εαυτό του» και χάρη σ' αυτόν να δικαιώνει την ύπαρξή του.

Άλλα κείμενα που μπορούν να διαβαστούν παράλληλα με το «Μόνο γιατί μ' αγάπησες» :

- 1) Μυρτιώτισσα «Σ' αγαπώ»
- 2) Ι. Παπαδιαμαντόπουλος (Ζάν Μορέας) «Η δύναμη του έρωτος»
- 3) Ε. Μπράουνινγκ : Σονέτο XLIII, Απ' τα Πορτογαλέζικα
- 4) Πωλ Ελύαρ : Να κοιμάσαι

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (ενδεικτικές)

1. Η ποίηση της Μαρίας Πολυδούρη διακρίνεται για το γνήσιο λυρισμό της τον αυθορμητισμό και την ειλικρίνεια των συναισθημάτων της. Ποια στοιχεία γλώσσας και περιεχομένου αναδεικνύουν αυτά τα γνωρίσματα στο συγκεκριμένο ποίημα;
2. Ο έρωτας φαίνεται να εξαγνίζει την ποιήτρια και να καταξιώνει τη ζωή και την τέχνη της. Να σχολιάσετε τους στίχους στους οποίους επαληθεύεται αυτή η διαπίστωση.

(Για τις ερωτήσεις μπορούμε να συμβουλευόμαστε ή και να επιλέγουμε από το βιβλίο του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας «Αξιολόγηση των μαθητών της Γ΄

Λυκείου στη Νεοελληνική Λογοτεχνία» (Μάθημα κατεύθυνσης) Τεύχος Α΄ πεζογραφία – Τεύχος Β΄ ποίηση, Αθήνα 2000.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Λ. Ζωγράφου “Καρυωτάκης-Πολυδούρη, και η αρχή της αμφισβήτησης”, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1981, σελ. 67
- 2 Κ. Γκιμοσούλης “Βρέχει φως”, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2002, σελ. 59,65
- 3 Κ. Γκιμοσούλης όπ.π. σελ.92-93,105
- 4 Λ. Ζωγράφου όπ.π. σελ. 106
- 5 Μ. Πολυδούρη “Άπαντα”, εκδ. Αστέρι, Αθήνα 1982, σελ. 132
- 6 Κ. Στεργιόπουλος, «Περιδιαβάζοντας» Τόμος Α, σελ 161, εκδόσεις Κέδρος, Αθ. 1982
- 7 Μ. Πολυδούρη, Άπαντα, Τ. Μενδράκος, Εισαγωγή, σελ. 14, Αστέρι, Αθήνα 1982
- 8 Κ. Στεργιόπουλος, όπ.π. σελ. 164
- 9 Κ. Στεργιόπουλος, όπ.π. σελ. 160
- 10 Κ. Γκιμοσούλης, όπ.π., σελ. 92
- 11 Λ. Ζωγράφου όπ.π.σελ. 110
- 12 Λ. Ζωγράφου, όπ. π. Σελ. 77 –76
- 13 Κ. Γκιμοσούλη, όπ. π. σελ. 329
- 14 Μ. Πολυδούρη όπ.π. σελ. 272

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Νεοελληνική Λογοτεχνία, Γ΄ Λυκείου, θεωρητική κατεύθυνση, Βιβλίο του καθηγητή, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1999.
2. Μαρία Πολυδούρη, Άπαντα, εκδ. Αστέρι, Αθήνα, 1982.
3. Κ. Στεργιόπουλος, «Περιδιαβάζοντας» Τόμος Α, σελ 160 - 166, εκδόσεις Κέδρος, Αθ. 1982.
4. Λ. Ζωγράφου, «Καρυωτάκης – Πολυδούρη και η αρχή της αμφισβήτησης», εκδ. Γνώση, Αθήνα, 1982.
5. Κ. Γκιμοσούλης, «Βρέχει φως», εκδ.Κέδρος, Αθήνα 2000.
6. Νεότερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2000, σελ.123.
7. Σύγχρονοι Ποητές, Οδυσσέας Ελύτης, Εκλογή 1935-1977,εκδ. Άκμων, Αθήνα 1979, σελ. 95-96.